

Onderzoeksverantwoording

Wachttijdenonderzoek Kinderopvang

1. Achtergrond en doelstelling

De beschikbaarheid van kinderopvang van goede kwaliteit is cruciaal voor ouders die (meer) willen werken. De afgelopen jaren zijn er steeds meer signalen dat de beschikbaarheid van de kinderopvang onder druk staat, met name door de personeelstekorten in de sector. Het is voor ouders moeilijk om een plek op de opvang te vinden. Het is van belang om hier een objectief beeld van te krijgen en te zien hoe de wachttijden zich meerjarig ontwikkelen.

Het doel van deze monitor is om inzicht krijgen in de (ontwikkeling van) wachttijden in de kinderopvang in Nederland in de periode 2023 - 2025. Hiermee kunnen we signaleren hoe de wachttijden zich ontwikkelen en waar mogelijke knelpunten bestaan of ontstaan in de beschikbaarheid van kinderopvangplaatsen.

2. Interpretatie van de uitkomsten

Met dit onderzoek willen we, zoals hierboven aangegeven, bijdragen aan het tot stand komen van een goed inzicht in de drukte in de kinderopvang en het passende beleid om knelpunten hierin op te lossen. We willen als onderzoekers benadrukken dat dit onderzoek maar een gedeelte van het antwoord biedt. Sommige aspecten van de drukte, zoals stress bij ouders of het accepteren van een kinderopvangtype dat niet de voorkeur heeft, kunnen niet in dit soort data gevangen worden. Ook valt een volledig objectieve berekening van de uitkomsten niet te maken. In de keuze voor wachttijd boven wachtlijsten kiezen we voor het terugkijken na een geslaagde plaatsing. Dit heeft verschillende voordelen zoals hieronder verder uitgelegd, maar zal mogelijk een positiever beeld schetsen dan het beeld waar veel ouders zich misschien in zullen herkennen. Een kwalitatieve duiding van de resultaten samen met de gemaakte keuzes is dus altijd van belang om misverstanden te voorkomen.

Wel stellen we dat bepaalde aspecten in de monitor vrij objectief naar boven komen. De vergelijkingen die gemaakt worden tussen bijvoorbeeld verschillende stedelijkheidsklassen, leeftijden en indicaties geven wel een beeld van verschillen in drukte in de vorm van wachttijden in de kinderopvang. Dit is belangrijke informatie voor beleidsmedewerkers en professionals die werken aan het verbeteren en innoveren van het stelsel, omdat ze de knelpunten in het stelsel goed in beeld brengen. Verder wordt dit onderzoek uitgevoerd in de vorm van een monitor en zullen we hopelijk ontwikkelingen in de tijd goed in beeld kunnen brengen. Dit geeft aanwijzingen of de drukte in de kinderopvang toe- of afneemt met de tijd. Omdat de onderzoeksopzet over de tijd heen constant blijft, kunnen we ontwikkelingen hierin duiden.

3. Onderzoeksvragen

1. Hoeveel ouders (welk deel van de ouders) die zich aanmelden voor een plek in de kinderopvang, krijgen te maken met wachtlijsten?
2. Hoe lang is de wachttijd voor een ouder die een kind aanmeldt bij een kinderopvangorganisatie? Daarbij zowel aandacht voor de wachttijd tussen moment van aanmelden en plaatsing en de wachttijd vanaf de gewenste ingangsdatum.
3. Wat is de variatie daarin (bijvoorbeeld procentuele verdeling van 1-3 maanden, 3-6 maanden en 6+ maanden)?
4. In hoeverre worden voorrangregels toegepast en welke zijn dit? Graag een onderscheid in wachttijden tussen ouders die in aanmerking komen voor een voorrangscriterium en ouders die daar niet voor in aanmerking komen.
5. Hoe zijn de verschillende wachttijden voor de verschillende typen opvang: a) Kinderopvang regulier; b) Kinderopvang gemeentelijk peuteraanbod (halve dagen); c) Kinderopvang VE; d) Buitenschoolse opvang; e) Gastouderopvang 0-4 jaar; f) Gastouderopvang 4-12 jaar.
6. Wat zijn de wachttijden uitgesplitst naar leeftijdscategorie?
7. Wat zijn de wachttijden uitgesplitst naar regio?
8. Hoe lang zijn de wachttijden per weekdag en hoe verschillen de wachttijden per weekdag?

4. Onderzoeksofzet

Significant Public heeft samen met SDB Groep een onderzoeksplan uitgewerkt om de bovengenoemde onderzoeksvragen te beantwoorden en bij te dragen aan inzicht in de ontwikkeling van de wachttijden in de kinderopvang. Voor de wachttijden in de kinderopvang (KDV) en buitenschoolse opvang (BSO) is gebruik gemaakt van een steekproef, getrokken vanuit data van SDB groep. Ook een uitgebreide kinderopvangorganisatie met verschillende locaties heeft hierin data aangedragen. Hierin is natuurlijk voldaan aan alle privacy (AVG) technische afwegingen. Voor de data over de gastouderopvang hebben we samengewerkt met verschillende gastouderbureaus. Door de verschillen in soort opvang en registratie van de data, zijn de wachttijden tussen deze verschillende groepen niet één-op-één met elkaar te vergelijken. De data beslaat de periode van 1 oktober 2022 - 31 december 2023. Hierin hebben we alle plaatsingen van een kind bij een kinderopvangorganisatie bekeken.

Voor de volgende variabelen wordt gerapporteerd in het onderzoek: Op elk van de variabelen en keuzes in het onderzoek gaan we verder in.

Variabele	Toelichting
Stedelijkheidsklasse	Stedelijkheidsklasse van de gemeente waarbinnen de opvanglocatie ligt.
Locatie Type	Type opvang dat de locatie biedt: Kinderdagverblijf (KDV); Buitenschoolse Opvang (BSO); Gastouderverblijf (GOO).
Leeftijd Bij Plaatsing	Leeftijd van het kind op het moment dat het kind geplaatst wordt (in maanden).
Broertje of Zusje	Is een broertje of zusje (op basis van hetzelfde woonadres) geplaatst op dezelfde locatie op het moment van plaatsing.

VVE	Wel/geen VVE-indicatie
Inschrijfdatum	Datum waarop de plaatsing van het kind is aangevraagd
Wensdatum	Gewenste plaatsingsdatum
Wens Weekdag	Gewenste dag van de week voor opvang
plaatsingsdatum	Ingangsdatum contract. Eerste dag waarop kind recht heeft op opvang
Plaatsing Weekdag	Weekdag van plaatsing
Wachttijd	Aantal dagen vanaf wensdatum tot plaatsingsdatum
Inschrijftijd	Aantal dagen vanaf Inschrijfdatum tot plaatsingsdatum

5. Wachttijd en plaatsingsdatum

Een keuze in het onderzoek is om niet uit te gaan van wachtlijsten, maar van wachttijden. Deze keuze heeft bepaalde voordelen, maar ook beperkingen. Wachtlijsten hebben als nadeel dat veel ouders dubbel op wachtlijsten voor kinderopvang staan (ouders schrijven zich veelal in bij meerdere opvanglocaties en staan daarmee op meerdere wachtlijsten). Ontdubbelen hierin is ingewikkeld, zeker met de huidige privacyregels. De verwachting is dan ook dat uitgaan van wachtlijsten leidt tot een beeld wat de totale drukte overschat. Ook is de wachttijd pas bekend op het moment dat een kind geplaatst is. Zolang een kind op de wachtlijst staat, is het niet mogelijk om de huidige wachttijd mee te nemen omdat dit per definitie een onderschatting is (het kind is nog niet geplaatst). In dit onderzoek is daarom ervoor gekozen om de wachttijd te onderzoeken. Om de wachttijd te berekenen hebben we gebruik gemaakt van twee datums.

- a. De wensdatum: De gewenste plaatsingsdatum. Dit is de datum waarop de ouder graag opvang wil starten.
- b. De plaatsingsdatum: De datum waarop het contract ingaat. Dit is de datum waarop het kind recht heeft op opvang.

De wachttijd hebben we gedefinieerd als het verschil tussen deze twee datums voor een betreffende weekdag. Deze definitie heeft verschillende consequenties:

- a. We nemen alleen die kinderen/aanvragen mee die uiteindelijk een plaatsing opleveren.
  - i. Dit heeft het voordeel dat er geen problemen rondom dubbelingen ontstaan. Ook hoeven we hiervoor geen wachttijd te extrapoleren naar de toekomst, aangezien we van een plaatsing terugkijken.
  - ii. Een mogelijk nadeel is dat de definitie van een wachttijd niet een compleet beeld kan geven van de drukte in de kinderopvang. Dit is het geval omdat we ouders die uiteindelijk kiezen voor opvang in eigen kring (informele opvang) en de stress die ouders mogelijk ervaren voordat kinderen worden geplaatst niet kunnen meenemen. De focus op wachttijd geeft dus mogelijk een onderschatting van de ervaren drukte door ouders.
  - iii. Als ouders voor meerdere wekdagen opvang aanvragen (bijvoorbeeld maandag, woensdag en vrijdag) en het kind maar een deel van deze wekdagen wordt geplaatst (bijvoorbeeld maandag en woensdag) dan nemen wij enkel deze twee geplaatste dagen mee. De dag waarvoor het kind (nog) niet geplaatst is (in het voorbeeld vrijdag) heeft nog geen plaatsingsdatum en wordt niet meegenomen in de meting. Door te kiezen voor wachttijden (dus daadwerkelijke plaatsingen) kunnen we dus niets zeggen over het voldoen van de opvangbehoefte van de ouders van geplaatste kinderen.
- b. Mogelijk schrijven ouders zich niet tegelijkertijd in bij verschillende kinderopvangorganisaties, maar schrijven ze zich pas in bij een andere kinderopvangorganisatie als de aanvraag bij de eerste organisatie niet (direct) tot een plaatsing heeft geleid. Dit kan ertoe leiden dat de totale wachttijd op deze wordt onderschat.
- c. Gastouders opereren op een kleinere schaal dan de kinderopvangorganisaties die kinderdagverblijven en/of buitenschoolse opvang aanbieden. Gastouders mogen in totaal per dag 6 kinderen van 0 tot 13 jaar tegelijk

opvangen, waarbij de eigen kinderen tot 10 jaar ook worden meegeteld. Gastouders hebben vanwege deze schaal ook goed zicht of ze op korte termijn plek krijgen (binnen een paar maanden) of niet. Als op korte termijn geen plek vrijkomt, dan nemen ze over het algemeen geen kinderen aan op de wachtlijst en vragen ze aan de ouders om verder te zoeken bij andere gastouders. Gastouders hebben om deze reden relatief korte wachttijden die niet één-op-één vergeleken kunnen worden met de wachttijden van de kinderopvangorganisaties.

De wachttijd rapporteren we in categorieën per weekdag die we hierin zelf creëren. Deze categorieën zijn:

- i. 0 - 1 maand
- ii. 1 - 3 maanden
- iii. 3 - 6 maanden
- iv. 6 - 12 maanden
- v. 1 - 2 jaar
- vi. > 2 jaar

In de factsheets en de monitor geven wij hiernaast aan welk deel van de ouders 3 maanden of langer wacht op een plaatsing. De aanname is dat een wachttijd korter dan 3 maanden relatief goed te overbruggen is voor de ouders met informele opvang en dat wachttijden langer dan 3 maanden lastiger zijn om te overbruggen.

6. Dataselectie en -scholing

Op de ontvangen data is uitgebreide selectie en scholing toegepast om de data passend te maken voor de analyse. Hieronder worden de stappen beschreven die hiervoor zijn uitgevoerd.

- a. Alleen data met een plaatsing tussen 1 oktober 2022 - 31 december 2023 is geselecteerd, dit is de onderzochte periode. De monitor wordt vervolgens jaarlijks vernieuwd in het vierde kwartaal van het betreffende jaar. Bij de vernieuwing in jaar t wordt data van Q1 van jaar t tot en met Q4 van jaar t toegevoegd aan de monitor.
- b. Alleen de eerste aanvraag van een kind per weekdag wordt meegenomen. Dit omdat het regelmatig voorkomt dat een kind al op de opvang zit en daarna nog een dag erbij krijgt zonder dat hiervoor al lang een wensdatum bekend was. Ook komt het voor dat door administratieve redenen (nieuw contract, nieuwe betaallouder bij scheiding, et cetera) de aanvraag opnieuw wordt geregistreerd. We zijn hierin enkel geïnteresseerd in een eerste aanvraag van een of meerdere weekdagen (gebaseerd op de inschrijfdatum) van een kind op een locatie, omdat dit anders leidt tot een onderschatting van de wachttijd.
- c. We voeden de data op basis van de gemeente waar de opvanglocatie zich bevindt samen met de indeling in stedelijkheidsklasse van het CBS. Dit om hierin verschillen in wachttijden te kunnen weergeven.
- d. Als de wachttijd onder 0 is, omdat de plaatsingsdatum vóór de wensdatum ligt in de registratie, vervangen we de wachttijd door 0. Dit omdat een negatieve wachttijd niet mogelijk is. Als een ouder eerder dan gewenst een kind op de kinderopvang geplaatst kan zien, heeft deze ouder/dit kind niet hoeven te wachten en is de bijbehorende wachttijd 0.
- e. Kinderen op de BSO hebben soms een wensdatum die voor hun 4de verjaardag ligt. Dit is in de praktijk niet mogelijk, omdat de BSO pas vanaf 4 jaar opvang biedt. Om te voorkomen dat dit tot lange (niet kloppende) wachttijden leidt, hebben we dit als volgt opgelost:
  - i. De geboortedatum op de plaatsingsdatum uitgerekend door de leeftijd bij plaatsing van de plaatsingsdatum af te trekken.

- ii. Als de geboortedatum minder dan 4 jaar voor de wensdatum ligt op de BSO veranderen we de wensdatum naar de geboortedatum + 4 jaar. Dit zorgt voor minder outliers met een lange wachttijd in deze leeftijdsgroep.
- f. We verwijderen dubbelingen in de dataset. Dubbelingen zijn aanvragen van hetzelfde kind, op dezelfde locatie, met dezelfde soort opvang, op dezelfde weekdag met dezelfde plaatsingsdatum.
- g. We verwijderen aanvragen van kinderen in de BSO als het kind in de leeftijdscategorie van 2-4 jaar zit, omdat dit in de praktijk niet mogelijk is. Dit gaat om een lage n (< 5).

7. Steekproef en wegingsfactoren

Voor de kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang is een steekproef getrokken van organisaties om een zo evenredig mogelijke weging per stedelijkheidsklasse en provincie te krijgen. Voor de meting tot en met Q4 2023 doen 18 kinderopvangorganisaties mee, met 1.140 locaties, 27.871 kinderen en 47.212 geschoonde eerste aanvragen. Voor de gastouderopvang is informatie opgevraagd van ongeveer 2.500 gastouders, die bij twee grote gastouderbureaus zijn aangesloten.

Een perfect evenredige steekproef zou de percentuele verdeling van kinderopvangorganisaties over stedelijkheidsklassen, zoals geregistreerd in het Landelijk Register Kinderopvang (LRK), exact kopiëren. Dit is in de praktijk niet haalbaar. Het is altijd het geval dat een bepaalde stedelijkheidsklasse over- of ondervertegenwoordigd is. Om hiervoor te corrigeren maken we gebruik van wegingsfactoren. Als het percentage gemeenten in een stedelijkheidsklasse in de steekproef exact overeenkomt met het percentage van deze klasse onder alle gemeenten in Nederland, dan is de wegingsfactor 1. Bij ondervertegenwoordiging zien we een wegingsfactor van > 1 , bij oververtegenwoordiging is dat < 1 . De precieze wegingsfactoren per stedelijkheidsklassen en soort opvang zien we hieronder in de figuren. De wegingsfactoren worden per kwartaal bepaald, zodat nieuwe data de wegingsfactoren van oudere data niet beïnvloedt. Dit betekent dat we met het huidige onderzoek 75 (5 stedelijkheidsklassen * 3 soorten opvang * 5 kwartalen) aan wegingsfactoren hebben. In het algemeen zien we dat we een oververtegenwoordiging hebben in meer stedelijke gebieden en een ondervertegenwoordiging in meer landelijke gebieden. Om voor deze bias in de steekproef te corrigeren zijn wegingsfactoren dus noodzakelijk.

Soort stedelijkheid	Laagste wegingsfactor	Hoogste wegingsfactor	Algemene conclusie
Niet Stedelijk	1.2	5.8	In de meeste groepen licht tot sterk ondervertegenwoordigd
Weinig Stedelijk	0.8	2.9	Van licht oververtegenwoordigd naar ondervertegenwoordigd
Matig Stedelijk	0.9	5.6	Van licht oververtegenwoordigd naar sterk ondervertegenwoordigd
Sterk Stedelijk	0.8	1.1	Van licht oververtegenwoordigd naar licht ondervertegenwoordigd

Zeer Sterk Stedelijk	0.3	0.8	Van sterk tot licht oververtegenwoordigd
G4	0.3	1.1	In de meeste groepen sterk tot licht oververtegenwoordigd

We hebben hier te maken met een steekproef vanuit kinderopvangorganisaties in Nederland. We kunnen niet concluderen dat deze steekproef volledig evenredig is, zelfs na het includeren van wegingsfactoren. Dit, omdat alleen data van kinderopvangorganisaties die toestemming hebben gegeven (benodigd wegens AVG-redenen), meegenomen is in het onderzoek. Het is niet uit te sluiten dat organisaties die toestemming hebben gegeven een ander deel van de totale populatie beslaan dan organisaties uit de trekking die niet hebben meegedaan. Deze non-respons kan de representativiteit van de steekproef beïnvloeden.

Ook maken we in dit onderzoek gebruik van een cluster sampling. We trekken niet van alle kinderen op de kinderopvang in Nederland een random steekproef, maar we trekken van kinderopvangorganisaties, waarvan we alle kinderen met een aanvraag meenemen. Hierin trekken we dus clusters, waarvan we de hele populatie meenemen. De impact die dit heeft op de representativiteit kan berekend worden met de intracluster correlation coëfficiënt. In een ideale setting met een volledig onafhankelijke trekking is de correlatie 0 binnen een cluster. Als de wachttijd van een kinderopvangorganisatie volledig de wachttijd van alle kinderen in een organisatie bepaalt en de wachttijden per kind dus gelijk zijn, is de correlatie binnen het cluster 1. Een hoge intracluster correlation coëfficiënt zorgt dus voor een hogere benodigde steekproefgrootte om het onderzoek representatief te kunnen laten zijn voor heel Nederland. Dat is voor de meting van 2023 0,67 voor kinderopvanglocaties en 0,32 binnen kinderopvangorganisaties. Dit betekent dat we een vrij sterke correlatie zien van de wachttijd binnen kinderopvanglocaties en een matige correlatie binnen kinderopvangorganisaties.

In cluster sampling is de berekening voor de benodigde steekproefgrootte complexer dan binnen een reguliere onafhankelijke trekking. We kunnen hier geen definitieve berekening geven, omdat de complexiteit hierin snel toeneemt met de hoeveelheid clusters waaruit we praktisch gezien trekken. Maar, rekening houdend met de intracluster correlation coëfficiënt van 0,67 binnen kinderopvanglocaties en de gemiddelde groepsgrootte van 41 van een cluster binnen onze steekproef, dan is het geschatte design effect van onze studie 27. Dit betekent dat waar we normaal voor een schatting met een vertrouwensinterval van 95% en een precisie van 5% een steekproefgrootte van 384 aanvragen nodig hebben, dit voor deze studie $384 * 27 = 10.368$ is. Dit wordt gelukkig gehaald met onze steekproefgrootte van 47.212. We kunnen dus tot een bepaalde hoogte concluderen dat de geschatte wachttijd, aannemend van een correcte dataregistratie, een representatieve schatting maakt van de gemiddelde wachttijd in Nederland. Als we verder inzoomen neemt het vertrouwen in de schatting verder af, omdat we een kleinere steekproefgrootte krijgen.

8. Overige variabelen

Er is nog een aantal overige variabelen en regels die we hebben toegepast in het onderzoek.

- a. De leeftijd bij plaatsing is gedefinieerd als de leeftijd in maanden van het kind op de dag dat het kind geplaatst wordt op de kinderopvang. Deze leeftijd delen we in de volgende categorieën:
  - i. 0-1 jaar
  - ii. 1-2 jaar
  - iii. 2-4 jaar
  - iv. 4-8 jaar
  - v. > 8 jaar
- b. De Voorschoolse- en Vroegschoolse Educatie (VVE) indicatie is een aanwijzing dat een kind extra ondersteuning nodig heeft op de peuterspeelzaal of de kinderopvang op bepaalde ontwikkelingsgebieden. Hierin is extra aandacht van de kinderopvanglocatie benodigd. We kijken of kinderen met deze indicatie langer moeten wachten dan kinderen zonder een indicatie. Hierbij volgen we de volgende regels:
  - i. Alleen kinderen in de leeftijdscategorie 2,5-4 jaar tellen mee in de noemer om het percentage te berekenen. Dit omdat alleen deze kinderen in aanmerking komen voor deze indicatie en anders de groep kinderen zonder VVE-indicatie overschat wordt.
- c. We kijken ook of kinderen met een broertje/zusje op de opvang langer moeten wachten dan kinderen zonder broertje/zusje op de opvang. Dit hebben we geoperationaliseerd door te kijken of op het adres waar het kind woont in de week voor de plaatsing, ook een ander kind gevestigd is dat al een opvangplek heeft op de betreffende locatie.